

ІКОНИ

Dorota Wereda

Koronacje wizerunków maryjnych w unickiej metropolii kijowskiej w XVIII w.

Dorota Wereda

The Coronation of the Virgin Mary icons in Kyiv Uniate metropolis in the 18th c.

The cult of the Virgin Mary occupied an important place in the tradition of Eastern Churches. Distinguishing the Virgin Mary images with crowns is one of the oldest customs in Christianity. In the modern era the Chapter of St. Peter's Basilica on the papal consent issued a permission for coronation. Across the territory of the Polish Republic in the 18th c. 26 such images were crowned. Three of them were organised in the Kiev Uniate Metropolis i.e. in Żyrowice, Chełm and Poczajów. Bishops, magnates and the gentry were engaged in organising these coronation ceremonies. The coronations had a rich decorative setting and religious programme with indulgence privileges issued by popes as an important part thereof. The coronations enjoyed a huge popularity and were an important element of creating one's own identity by the Kiev Uniate Metropolis in the multireligious and multinational society of the Commonwealth of Two Nations.

Keywords: the Kiev Uniate Metropolis, the cult of the Virgin Mary, coronations of icons, Chełm, Poczajów, Żyrowice

Дорота Верєда

Коронування Богородичних ікон в Київській уніатській митрополії у XVIII ст.

Особливе місце у традиції східних церков посідав культ Богородиці. Коронування образів Марії є одним з найдавніших звичаїв у християнстві. У нові часи дозвіл на коронацію давав за згодою Папи капітул Базиліки св. Петра. На території Речі Посполитої було короновано у XVIII ст. 26 ікон. Три з них – у

Жировицях, Холмі і Почаєві були організовані в Київській уніатській митрополії. В організації коронаційних церемоній брали участь єпископи, магнати і шляхта. Коронації мали багате декоративне оформлення і релігійну програму, важливою складовою якої були видані Папою відпустові привілеї. Коронації викликали велике зацікавлення і були важливим елементом формування власної ідентичності Київської уніатської митрополії у багато релігійному і поліетнічному суспільстві Речі Посполитої обох народів.

Ключові слова: Київська уніатська митрополія, культ Богородиці (марійний), коронації ікон, Холм, Почаїв, Жировиці

Szczególne miejsce w tradycji Kościołów Wschodnich zajmował kult maryjny. Ruś kijowska miała być pierwszym w świecie państwem (1037 r.), które oddało się pod opiekę Matki Boskiej¹. Wyróżnianie wizerunków Marii koronami jest jednym ze starszych zwyczajów w chrześcijaństwie. W Rzymie sięga on VIII w., a po północnej stronie Alp co najmniej przełomu X i XI stulecia. Koronowanie obrazów i figur stało się powszechne w epoce nowożytnej, kiedy zwyczaj ten został instytucjonalizowany. Pozwolenie na koronację wydawała za zgodą papieską Kapituła Bazyliki św. Piotra, która również opracowywała rytuał ceremonii. Prośby o koronację zawsze kierowane były za pośrednictwem miejscowego biskupa. Od XVIII w. koronacje zaczęły odbywać się poza Włochami². Na tle innych krajów Europy wyróżniała się Rzeczpospolita, w której w XVIII stuleciu zorganizowano 26 koronacji obrazów i figur.

Hierarchia unickiej metropolii kijowskiej bardzo szybko, zaledwie 13 lat po pierwszej w Rzeczypospolitej koronacji wizerunku w Częstochowie (1717 r.), doprowadziła do koronacji ikony Matki Boskiej w Żyrowicach (1730 r.). Inicjatywę koronacji podjął metropolita kijowski Leon Kiszka. Prawdopodobnie we wstępnych planach koronacja była zaplanowana na wrzesień 1728 r., o czym świadczy zaproszenie wystosowane przez metropolitę Kiszkę do księżnej Anny z Sanguszków Radziwiłłowej³. Przeszkodą w zorganizowaniu ceremonii był prawdopodobnie zły stan zdrowia, a następnie śmierć Kiszki. Inicjatywę kontynuował kolejny metropolita kijowski Atanazy Szeptycki, który doprowadził do koronacji w Żyrowicach 19 września 1730 r.

Powodzenie koronacji w Żyrowicach prawdopodobnie przyczyniło się do podjęcia decyzji o koronacji cieszącego się powszechną sławą wizerunku Matki Bożej z katedry w Chełmie. Świadomi znaczenia tego wydarzenia hierarchowie zaczęli przygotowania od budowy nowego budynku katedry, rozpoczętej w 1731 r. przez Felicjana Filipa Wołodkowicza, a ukończonej

przez Maksymiliana Ryłłę ok. 1756 r.⁴. Ceremonię koronacji zorganizowano 15 września 1765 r. Kolejna ceremonia miała miejsce w Poczajowie 18 września 1773 r. i była pierwszą koronacją, której dokonano po pierwszym rozbiore Rzeczypospolitej.

Ukoronowane wizerunki były wybrane z wielu otaczanych kultem w unickich parafiach i monasterach bazylikańskich na obszarze metropolii kijowskiej. O ich wyborze zdecydowało kryterium dawności i popularność kultu.

Najstarszym z koronowanych wizerunków była ikona z Chełma. Jego autorstwo przypisywano św. Łukaszowi, a pochodzenie wiązano z miejscem chrztu księcia Włodzimierza Kijowskiego lub z monasterem w Kijowie, skąd miała być подарowana przez siostrę Daniela Romanowicza, Teodorę⁵. Pewne natomiast jest, że w XIII w. obraz Bogurodzicy był już w Chełmie.

W świetle treści dokumentacji przesłanej do Watykanu w trakcie zabiegów o koronację, początki kultu marmurowej figurki wiszącej na drzewie w Żyrowicach wskazano na rok 1526⁶. Poczajowski wizerunek miał zostać przekazany przez metropolitę Neofita, późniejszego patriarchę Konstantynopola, Annie Hojskiej, która podarowała następnie ikonę w 1597 r. czerńcom reguły św. Bazylego⁷.

Wszystkie zatem ukoronowane wizerunki szczyciły się co najmniej kilkowiekową tradycją, a ich kult sięgał czasów sprzed unii brzeskiej. Miejsce koronacji wybierano tak, aby ukoronowane wizerunki znajdowały się na obszarach o różnej tradycji historycznej: w Koronie (Chełm), na Wołyniu (Poczajów), Wielkim Księstwie Litewskim (Żyrowice).

Ważnym aspektem kreowania kultu koronowanych wizerunków były nadawane dla tych ośrodków papieskie przywileje odpustowe. Towarzyszyły one uroczystościom koronacyjnym. Benedykt XIII nadał odpust zupełny dla kościoła bazylikańskiego w Żyrowicach (13 stycznia, 21 stycznia 1730 r.)⁸. W roku 1765 papież Klemens XIII nadał odpust dla cerkwi katedralnej w Chełmie⁹. Koronacji obrazu w Poczajowie w 1773 r. również towarzyszyło nadanie odpustu dla tamtejszego klasztoru bazylianów¹⁰. Klemens XIV 23 kwietnia 1773 r. wysłał przywilej, na mocy którego udzielił ośmiodniowego odpustu dla uczestników uroczystości koronacyjnych. Praktyki odpustowe były zachętą do uczestnictwa w ceremoniach koronacyjnych dla wiernych zarówno obrządku greckiego, jak i łacińskiego. Towarzyszące ceremoniom koronacyjnym odpusty wzbogacały ich wymiar religijny i były zachętą do podjęcia peregrynacji dla wiernych zarówno obrządku łacińskiego, jak

również greckiego. Biskupi zabiegali o przywileje odpustowe również po koronacji. W 1766 r. biskup chełmski Maksymilian Ryłło otrzymał pełnomocnictwo do wielokrotnego udzielania odpustów¹¹.

Popularność koronowanych w XVIII w. wizerunków i krzewienie nowych w tradycji Kościołów Wschodnich praktyk odpustowych wykorzystywano już w XVII stuleciu. Okazją do wydawania papieskich przywilejów odpustowych na prośbę unickich metropolitów kijowskich były obchody lat jubileuszowych. Na prośbę metropolity kijowskiego Józefa Welamiana Rutskiego pozyskano breve papieskie nadające dziesięcioletni odpust przybywającym do wizerunku Matki Bożej w Żyrowicach (30 kwietnia 1625 r.)¹². Jeszcze w tym samym roku Rutski wystosował prośbę o wydanie pozwolenia na praktyki odpustowe roku jubileuszowego dla przybywających w święto Zaśnięcia (Wniebowzięcia) NMP do czczonego przez wiele narodów słynącego cudami wizerunku. W uzasadnieniu argumentował, że obchody odpustu jubileuszowego będą służyć podtrzymaniu związków Rutheni uniti ze Stolicą Apostolską, łączności duchowej oraz wzmocnieniu autorytetu Stolicy Apostolskiej. Obchody miały również wpływać na kształtowanie postaw ludności prawosławnej. Odpust miał również służyć zmarłym¹³. Po konsultacji z Kongregacją Rozkrzewiania Wiary i zapoznaniu się z relacją kardynała Ottavio Bandini Stolica Apostolska udzieliła dla przybywających do Żyrowic odpustu jubileuszu Roku Świętego w okresie wskazanych sześciu miesięcy (marzec, kwiecień, lipiec, sierpień, listopad i grudzień). Tak długi czas miał umożliwić pielgrzymkę do Żyrowic unitom zamieszkującym w całym regionie. Przypomniano, że odpust ma być udzielany z zachowaniem warunków zawartych w listach jubileuszowych (19 września 1625 r.)¹⁴.

Odpusty okazały się skutecznym sposobem oddziaływań duszpasterskich. Stolica Apostolska 1 lutego 1630 r. wydała kolejny odpust zupełny skierowany do wizytujących wizerunek w Żyrowicach w pierwszą niedzielę miesiąca¹⁵. Praktyki odpustowe były kontynuowane w drugiej połowie XVII stulecia. W 1664 r. wystosowano do Stolicy Apostolskiej prośbę o indulgencję dla przybywających do cudownego wizerunku w Żyrowicach (przedstawionego jako najważniejszy w Rzeczypospolitej) recytujących i śpiewających Akafisty, na czas pierwszych sobót miesiąca i dni świątecznych związane z kultem maryjnym¹⁶.

Również w 1664 r., odwołując się do kultu wizerunku z katedry chełmskiej namalowanego przez św. Łukasza, starano się pozyskać przywileje odpustowe na czas wszystkich świąt maryjnych obchodzonych zarówno w porządku ka-

lendarza gregoriańskiego stosowanego w Kościele obrządku łacińskiego, jak również juliańskiego używanego w obrządku greckim oraz w Święto Zesłania Ducha Świętego i pierwsze niedziele miesiąca. O odrębny przywilej na odpust zupełny w dzień procesji zabiegano dla działającego przy chełmskiej parafii katedralnej bractwa pod wezwaniem NMP, które organizowało corocznie uroczystą procesję w święto Zesłania Ducha Świętego dla upamiętnienia wiktorii nad Kozakami i Tatarami pod Beresteczkiem 1651 roku¹⁷.

Kult Matki Boskiej Chełmskiej był elementem konsolidujących społeczeństwo Rzeczypospolitej w obliczu niebezpieczeństw. W 1673 r. w czasie wojny z Turcją biskup chełmski Jakub Susza zabiegał w Stolicy Apostolskiej o odpust zupełny dla wszystkich odwiedzających wizerunek *miraculosam* Matki Boskiej chełmskiej we wszystkie święta maryjne, obchodzone w porządku kalendarza Kościoła obrządku łacińskiego, jak i greckiego oraz w święto Zesłania Ducha Świętego, w trakcie którego przez miasto przemierza procesja z cudownym wizerunkiem. Odwołując się do tradycji «ikony wojennej», o zabranie do obozu wojsk walczących przeciw Turkom w 1673 r. wizerunku Matki Boskiej Chełmskiej zabiegał król Michał Korybut Wiśniowiecki¹⁸.

Idea kultu wizerunków maryjnych była ważnym elementem spajającym społeczność wiernych unickich ze sobą, ale również integrującym ogół społeczeństwa Rzeczypospolitej. W XVII w. Żyrowice i Chełm, obok Połocka, gdzie w tamtejszej cerkwi archidiecezjalnej znajdowały się relikwie męczennika błogosławionego (wówczas) biskupa Jozafata Kuncewicza, miały stanowić centra unickiej metropolii kijowskiej. Działania te wynikały również z potrzeby stworzenia ośrodków integrujących życie religijne metropolii kijowskiej po utracie Kijowa (na mocy postanowień pokoju w Andruszowie w 1667 r.). W 1682 r. metropolita Cyprian Żochowski i biskupi unickich diecezji zabiegali za pośrednictwem prokuratora zgromadzenia bazylianów w Rzymie o stworzenie co najmniej trzech miejsc pielgrzymkowych: w Chełmie, Żyrowicach i Połocku¹⁹. W oparciu o kult Jozafata Kuncewicza i czczonych wizerunków maryjnych tworzone tożsamość unickiej metropolii kijowskiej.

Ceremonie koronacyjne wpisując się w dotychczasowe działania elit cerkiewnych i magnackich kontynuowały przekaz tych idei. Ich ważnym przejawem był aspekt społeczny. W organizację i przebieg ceremonii koronacyjnych zaangażowani byli przedstawiciele elit społecznych. W Żyrowicach obecna była fundatorka koron księżna Anna z Sanguszków Radziwiłłowa, a transportem koron z Rzymu zajął się jej syn Hieronim.

W Chełmie inicjatorami koronacji była miejscowa szlachta, natomiast w Poczajowie fundatorem koronacji był starosta kaniowski Mikołaj Bazyli Potocki. Rolę koronatorów pełnili hierarchowie unickiej metropolii kijowskiej. W Żyrowicach koronacji dokonał metropolita Atanazy Szeptycki. Towarzyszyli mu biskupi: włodzimierski Teofil Godebski i piński Jerzy Bułhak oraz ówczesny archimandryta dermański i dubieński, a późniejszy biskup chełmski, włodzimierski i metropolita Felicjan Filip Wołodkowicz, sekretarz arcybiskupa połockiego, a późniejszy arcybiskup smoleński Herakliusz Lisański oraz przełożony bazylikańskiej placówki (z otoczonym kultem wizerunkiem Matki Boskiej) w Borunach Teodozy Konieczewski²⁰. W Chełmie koronacji tamtejszego wizerunku dokonał arcybiskup smoleński Herakliusz Lisański, natomiast w Poczajowie biskup łucki Sylwester Rudnicki-Lubieniecki.

Uroczystości koronacyjne cieszyły się ogromnym zainteresowaniem wiernych i oprócz wymiaru religijnego stawały się okazją to propagowania i budowania prestiżu osób zaangażowanych w ich organizację. Przybyłym do Żyrowic z Podlasia, Wołynia, Litwy, Żmudzi, Inflant i innych dzielnic Korony i Wielkiego Księstwa Litewskiego rzeszom wiernych obu obrządków, szacowanych na nawet 240 tys., oprócz przeżyć religijnych zaprezentowano dekoracje, których głównym elementem było sześć bram triumfalnych, przez które kroczyła procesja. Drugą w kolejności bramą uczczono koronatora, kolejne gloryfikowały domy Pociejów, Radziwiłłów, Wiśniowieckich i Sapiehów²¹. Hierarchowie zasiadający na wyeksponowanych miejscach w otoczeniu najwyższych przedników i przedstawiciele najbardziej znamienitych rodów magnackich, wśród których znajdowali się hetman wielki litewski Michał Serwacy Wiśniowiecki, wojewoda nowogródzki Mikołaj Faustyn Radziwiłł, wojewoda podlaski Józef Sapieha, kasztelan trocki Jan Fryderyk Sapieha, Hieronim Radziwiłł oraz inni przedstawiciele wymienionych domów, a także rodów Chreptowiczów, Tyszkiewiczów i Zawiszów²² w odbiorze wizualnym wielu przybyłych byli częścią elit staropolskiego społeczeństwa. Zgromadzenie uczestników ceremonii koronacyjnych było okazją, którą starali się wykorzystać do budowy splendoru rodu Szeptyccy. W tym celu wydano druk okolicznościowy zredagowany przez Herakliusza Lisańskiego, głoszący pochwałę imienia Szeptyckich, przypominającą o zasługach wojennych w walkach z Tatarami i Turkami i eksponującą koligacje. Podkreślano, że sukcesy te są udziałem i powodem chwały dla spokrewnionych rodzin: (m. in. Czetwertyńskich, Dzieduszyckich,

Jaworskich, Jełowickich, Lityńskich, Skarbków, Szumlańskich, Ustrzyckich, Woronieckich, Winnickich, Wyhowskich, Żoliborskich). W dołączonej oracji Szeptyccy zostali zaliczeni do ścisłego grona organizatorów uroczystości koronacyjnych, wraz z rodami Radziwiłłów, Sapiechów i Sanguszków²³. Wprowadzenie Szeptyckich do grona najznamienitszych rodzin magnackich dodawało splendorowi rodzinie, ale również podnosiło rangę godności biskupiej.

Nie powiodły się plany sprowadzenia na czas koronacji do Żywic relikwii błogosławionego (wówczas) Jozafata Kuncewicza. Ich opiekunka od czasów najazdu na Połock Rosjan w czasie wojny północnej, księżna Anna z Sanguszków Radziwiłłowa odmówiła kierowanym kilkakrotnie (styczeń, czerwiec, sierpień 1728 r.) prośbom metropolity Leona Kiszki²⁴. U podstaw jej decyzji leżała prawdopodobnie obawa przed przymusowym pozostawieniem relikwii w Żywicach, o co zabiegali bazylianie²⁵.

W Chełmie dekoracje projektowano z kilkuletnim wyprzedzeniem, inspirując się obserwacjami obecnego na koronacji wizerunku w klasztorze karmelitów w Berdyczowie biskupa Felicjana Filipa Wołodkowicza (1756 r.). Podczas ceremonii koronacyjnych w celu wyeksponowania nowego budynku katedry, rozbudowaną dekoracją wyróżniono fasadę katedry, na której centralnie umieszczono kompozycję plastyczną z wizerunkiem Matki Boskiej Chełmskiej w obłokach, podtrzymywanej przez anioły. W dekoracji wyeksponowane zostały elementy związane z hierarchiami metropolii kijowskiej. Nad głównymi drzwiami widniały herby papieża, Kapituły Rzymskiej i metropolity Felicjana Filipa Wołodkowicza, natomiast nad drzwiami bocznymi herby koronatora, arcybiskupa smoleńskiego Herakliusza Lisańskiego oraz biskupa chełmskiego Maksymiliana Ryły. Herby rodzin magnackich, m. in. fundatorów ceremonii Rzewuskich, Potockich, Zamoyskich umieszczono powyżej, na gzymsie facjaty pokrytej piramidkami. Dekorację uzupełniało oświetlenie w postaci kilkuset lamp. Elementem dekoracji były bramy triumfalne, a atrakcją pokaz fajerwerków²⁶.

Również podczas koronacji w Poczajowie ceremonię koronacyjną starano się wykorzystać do budowy prestiżu hierarchii metropolii kijowskiej. Służyły temu przygotowane dla licznie przybyłych wiernych i duchowieństwa obu obrządków dekoracje. W świątyni, gdzie odprawiano nabożeństwa na ścianach pokrytych adamaszkiem zawieszono portrety papieża Klemensa XIV, króla Stanisława Augusta Poniatowskiego, biskupa koronatora Sylwestra Rudnickiego i starosty Mikołaja Potockiego. Pomiędzy

starą cerkwią i usytuowaną w plenerze kaplicą koronacyjną wzniesiono w równych odstępach pięć bram tryumfalnych. Na drugiej bramie obok herbu Potockich umieszczono cztery postacie geniuszy symbolizujących papieża, biskupa koronatora, króla i fundatora koronacji Mikołaja Potockiego oraz herby najbardziej wpływowych rodzin Wołynia²⁷. Program dekoracji, podobnie jak w trakcie wcześniejszych ceremonii koronacyjnych, służył przekazaniu treści podnoszących prestiż godności biskupiej w Cerkwi unickiej oraz podkreślał przynależność do wspólnoty uznającej władzę papieża. Na koronacji w Poczajowie obecni byli Porfiriusz Ważyński i Maksymilian Ryłło i około 200 bazylianów. Wieczorem w dniu koronacji odbył się dwugodzinny pokaz sztucznych ogni sprowadzonych specjalnie w tym celu z Warszawy. Fajerwerki tworzyły imię Maria oraz herby fundatora i koronatora. Na pamiątkę uroczystości uczestnikom rozdawano medaliki zwane koronami (5 tys. sztuk), wykonane ze złota, srebra, miedzi lub mosiądzu, a także papierowe obrazki z wizerunkiem Cudownego Obrazu (11 tys.) oraz drukowane książeczki²⁸. Koronacje otaczanych powszechną czcią przez wiernych wizerunków maryjnych były ważnym komunikatem medialnym niosącym przesłanie o wkroczeniu hierarchów i całej społeczności cerkiewnej do łańskich kręgów pobożności, czego czytelnym znakiem były korony przekazane z Rzymu.

Koronacje obrazów były inspiracją do rozwoju kultury piśmienniczej, dokumentujących wydarzenia, związane z koronowanymi wizerunkami, i propagującej nowe formy pobożności, utrwalających pamięć o ludziach i przeszłości²⁹.

Kreowanie kultu wokół koronowanych wizerunków maryjnych było zjawiskiem ponadstanowym: uczestniczyli w nich zarówno przedstawiciele magnaterii, szlachty jak i rzesze chłopów, ponadwyznaniowym: gromadziły wyznawców obrządku łańskiego i greckiego wokół ikon, których kult wywodził się z prawosławia, ponadnarodowym: odrębności terytorialne, językowe, narodowe nie stanowiły barier do uczestnictwa w kulcie cudownych wizerunków.

Koronowane ikony były ważnym elementem tworzenia własnej tożsamości unickiej metropolii kijowskiej w wieloreligijnym i wielonarodowym społeczeństwie Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

- ¹ Jarco J. Cześć Matki Bożej na Rusi // Polska – Ukraina 1000 lat sąsiedztwa. – T. 1. / red. S. Stępień. – Przemyśl, 1990. – S. 66.
- ² Witkowska A. Koronacja obrazów // Encyklopedia Katolicka. – T. IX. – Lublin, 2002. – szp. 884-886;
- Jurkowlanec G. Epoka nowożytna wobec średniowiecza. Pamiątki przeszłości, cudowne wizerunki, dzieła sztuki. – Wrocław, 2008. – S. 399-400.
- ³ Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Radziwiłłów, V, sygn. 6762, L. Kiszka do [Anny Radziwiłłowej], 4 VI 1728. – S. 80.
- ⁴ Archiwum Państwowe w Lublinie, Chełmski Konsystorz Grecko-Katolicki, sygn. 294. – S. 18;
- Baranowski A. J. Koronacje wizerunków maryjnych w czasach baroku. Zjawisko kulturowe i artystyczne. – Warszawa, 2003. – S. 56.
- ⁵ Gil A. Źródła kultu Matki Boskiej Chełmskiej. Z dziejów religijności w XVII-wiecznej Rzeczypospolitej // Series Byzantina. – T. 2. / Red. W. Deluga, M. Janocha. – Warszawa, 2004. – S. 203-218. Tam również obszerna bibliografia tematu.
- ⁶ Jurkowlanec G., op. cit. – S. 401.
- ⁷ Lorens B. Bazylianie prowincji koronnej w latach 1743-1780. – Rzeszów, 2014. – S. 278.
- ⁸ Documenta Pontificum Romanorum historiam Ucrainae illustrantia (1075-1953). – Vol. II (1700-1953). – Coll. P. A. G. Welykyj. – Romae, 1954. – S. 62-63, 66.
- ⁹ Biblioteka Czartoryskich w Krakowie, sygn. 2204. – S. 94.
- ¹⁰ Epistolae Josephi Welamin Rutskyj metropolita Kiowiensis Catholici, collegit, paravit, adnotavit editionemque curavit P. Athanasius G. Welykyj. – Romae, 1956. – S. 107.
- ¹¹ Biblioteka Czartoryskich w Krakowie. – S. 99.
- ¹² Epistolae Josephi Welamin Rutskyj ... – S. 169.
- ¹³ Supplicationes Ecclesiae Uniate Ucrainae et Bielarusjae, collegit, adnotavit, paravit editionemque curavit P. Athanasius G. Welykyj. – Vol. I (1600-1699). – Romae, 1960. – S. 30-32.
- ¹⁴ Acta Sacrae Congregationis de Propaganda Fide Ecclesiam catholicam Ucrainae et Bielarusjae spectantia, collegit, paravit, adnotavit editionemque curavit P. Athanasius G. Welykyj. – Vol. 1. – Romae, 1953. – S. 33.
- ¹⁵ Ibidem. – S. 85.
- ¹⁶ Supplicationes Ecclesiae Uniate... – Vol. I. – S. 218.
- ¹⁷ Ibidem. – S. 215.
- ¹⁸ Ibidem. – S. 235.
- ¹⁹ Ibidem. – S. 254.
- ²⁰ Chronologia, albo porządne według lat zebranie znaczniejszych w Koronie Polskiej y Wiel. Xięstwie. Litew., a mianowicie na Białej Rusi w Połocku dziejów rewolucyi, zwłaszcza tych, które się tyczą tak starodawnego Monastyru S. Spasa za

- Połockiem, niegdyś przez SS. Panny y Matki Eufrozynę i Parascewię Hegumenie rządzonego, iako teraz terażnieyszego klasztoru na zamku Połockim założonego / Przez W. X. Ignacego Stebelskiego. – T. 2. – Wilno, 1782. – S. 284.
- ²¹ Charkiewicz W. U grobu unii kościelnej (Z podróży do Żyrowic). – Słonim, 1926. – S. 8; Sienyk S. Marian kult in the Kieven Metropolitane XVII-XVIII centurie // *Interpido Pastori*. – Roma, 1994. – S. 263;
- Baranowski A. J. Koronacje wizerunków maryjnych..., s. 25–26;
- Chomik P., Kult ikon Matki Bożej w Wielkim Księstwie Litewskim w XVI-XVIII wieku. – Białystok, 2003. – S. 49-58.
- ²² Baranowski A. J. Koronacje wizerunków... – S. 137.
- ²³ Herakliusz Lisański, Signum magnum in parvo licet... Athanasii Szeptycki... Coronatoris Mariani ad publicam felicitatem Demonstratum... – Vilnae Typis Universitatis Societatis JESU, 1730.
- ²⁴ Deruga A. Regesta listów metropolity unickiego Leona Kiszki do księcia Stanisława Radziwiłła, Kanclerza Wielkiego Księstwa Litewskiego i jego żony (1705-1728) // «Ateneum Wileńskie» 10:1935. – S. 234-235.
- ²⁵ Krasny P. Architektura cerkiewna na ziemiach ruskich Rzeczypospolitej. – Kraków, 2003. – S. 52.
- ²⁶ Ryłło Maksymilian. Koronacja cudownego obrazu Najświętszej Maryi Panny w Chełmskiej katedrze obrządku greckiego [...] odprawiona roku 1765. – Berdyczów, 1780;
- Baranowski A. J. Rola rodzin magnackich w osiemnastowiecznych uroczystościach koronacyjnych na wschodnich terenach Rzeczypospolitej // *Sztuka ziem wschodnich Rzeczypospolitej XVI-XVIII w.* / Red. J. Lileyko. – Lublin, 2000. – S. 622-623.
- ²⁷ Baranowski A. J. Koronacje wizerunków... – S. 61-63.
- ²⁸ Львівська Наукова Бібліотека ім. В. Стефаника НАН України. - Ф. 167. – Оп. 2 (Біографічний словник Левицького). – Спр. 2970. – Арк. 88; Спр. 442. – Арк. 19. – С. 3;
- Lorens B. Bazylianie prowincji koronnej... – S. 283.
- ²⁹ Witkowska A., Nastalska-Wiśnicka J. Ku ozdobie i obronie Rzeczypospolitej. Maryjne miejsca święte w drukach staropolskich. – Lublin, 2013. – S. 190-197 (Chełm), 462-466 (Począjów), 625-631 (Żyrowice).